

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2506-2509 จนถึงฉบับที่ 6 ปี พ.ศ. 2530-2534 ได้เน้นการพัฒนาประเทศในด้านการเติบโตทางอุตสาหกรรมและการบริการตลอดจนการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันบนพื้นฐานความร่วมมือทางเศรษฐกิจ จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ปี พ.ศ. 2535-2539 ฉบับที่ 8 ปี พ.ศ. 2540-2544 และฉบับที่ 9 ปี พ.ศ. 2545-2549 เป็นต้นมาได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาโดยให้ความสำคัญของการพัฒนาที่ตัวคน หรือการเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ซึ่งแผนในการพัฒนาคนดังกล่าวนี้ยังคงได้รับการผลักดันและได้รับสนับสนุนเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ปี พ.ศ. 2545-2549 และฉบับที่ 10 ปี พ.ศ. 2550-2554 ตลอดจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ปี พ.ศ. 2555-2559 ซึ่งเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบันจนถึงปี พ.ศ. 2559 เป็นแผนที่ได้กำหนดทิศทางเฉพาะของแผนการพัฒนาที่เกี่ยวข้องถึงบริบทของชุมชน ภายใต้ชื่อ “แผนฉบับชุมชน สู่อสังคมนั่งสุข” แผนพัฒนาในฉบับชุมชนนี้ มีสาระสำคัญที่ทำให้ชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน การพึ่งพาวัฒนธรรม และมุ่งคุณภาพชีวิต โดยเริ่มต้นจากในระดับครอบครัวที่ให้การสร้างความรักความอบอุ่นในครอบครัว สามารถพึ่งตนเองได้ มีรายได้พอใช้ และมีที่อยู่อาศัยมั่นคง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตประจำวัน จนถึงระดับชุมชนและสังคมโดยให้ความสำคัญไปที่การมีส่วนร่วมที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายสังคมสวัสดิการ ทำให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัว และระดับชุมชน รวมไปถึงการสร้างพลังหลักในการพัฒนาท้องถิ่น และสร้างรากฐานของประเทศให้มั่นคง สังคมจะต้องมีความสุข มีความไว้วางใจ เชื่อมั่น ซึ่งเป้าหมายหลักของแผนนี้ กล่าวไว้ว่า 1) สังคมไทยต้องมีความสุข 2) คนไทยทุกคนต้องมีหลักประกันทางสังคมที่มีคุณภาพที่ทั่วถึง 3) มีการเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตรวม และในแต่ละภาคการผลิต 4) มีการเพิ่มมูลค่าการผลิตภาคเกษตรและภาคบริการ 5) มีการเพิ่มสัดส่วนและมูลค่าสินค้าที่ผลิตโดยใช้ความคิดริเริ่ม 6) มีการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น และ 7) ส่งเสริมทรัพยากรธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น นอกจากนี้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 11 ยังได้กำหนดวัตถุประสงค์หลัก 3 ข้อคือ 1) เพื่อให้ทรัพยากร

และสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน 2) คนไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และ 3) พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นสุข ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือคนไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งหมายถึง ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมหรือชุมชนที่ดำรงและอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีความสุขเพื่อความสอดคล้องต่อบริบทของงานวิจัยที่มุ่งหาความสุขของคนในชุมชน จะเห็นได้ว่าทุกแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาสามารถสรุปได้ว่าทุกแผนได้มุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อสร้างความสุขให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ปี พ.ศ. 2555-2559 ได้เน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสุขอย่างแท้จริงโดยเน้นให้เกิดความสุขขึ้นทุกภาคส่วนทั้งในระดับหน่วยงาน องค์กร ท้องถิ่น และชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข พร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง จากแผนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญที่ว่า การพัฒนาต้องเน้นไปที่คน โดยเริ่มจากคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนและสังคมเป็นฐานสำคัญที่สุดของการพัฒนา การพัฒนาดังกล่าวควรที่จะมีลักษณะของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเกิดขึ้นจริงผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากออกไปไม่ได้กับแนวทางในการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แผนดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งว่าการศึกษาเปรียบเสมือนเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

ในประเทศต่างๆเกือบทั่วโลก อาทิเช่น ประเทศญี่ปุ่น ประเทศแคนาดา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศอาร์เจนตินา เป็นต้น ประเทศเหล่านี้ต่างใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนากำลังคนในประเทศของตนเอง ประเทศที่มีประชาชนที่มีระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยสูงจะได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อ่างถึงใน องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ, 2548) สำหรับในประเทศไทยนั้นได้มีการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยกล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติในรอบแรกด้วยประเด็นในการกำหนดให้การศึกษาของคนทุกคน และประชาชนทุกคนในประเทศชาติว่า การศึกษาของชาติควรเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นการพัฒนาที่ดีที่สุดจึงควรมุ่งไปที่การพัฒนาคนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 มาตราที่ 4 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ได้ความหมายและความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตว่า การพัฒนาควรเริ่มจากการศึกษาของคนที่เกิดจากการผสมผสานระหว่าง การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และ การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต นอกจากนั้นภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2545 ได้เพิ่มประเด็น

ความสำคัญยิ่งขึ้นไปอีกว่า รูปแบบการศึกษาตลอดชีวิต ควรประกอบด้วย การศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และ การศึกษาตามอัธยาศัย นอกจากนี้การพัฒนาคนไม่ควรหยุดแค่ในการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่ควรให้ความสำคัญไปถึงการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพควบคู่กับการมีความสุข กล่าวคือ รัฐจะต้องสร้างคนในสังคมให้เกิดความสุขขึ้นในสังคม หรือสร้างชุมชนแห่งความสุขให้ตอบสนองต่อคนในชุมชน ด้วยการให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและมีการเรียนรู้อยู่ตลอดชีวิต ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนาและการเรียนรู้ของคนต้องควบคู่กับการมีคุณธรรม จริยธรรม โดยการเรียนรู้ต้องเริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิด สร้างสภาพแวดล้อม ที่เหมาะสมที่อำนวยความสะดวก การเรียนรู้ในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และตามอัธยาศัย ไม่ควรมีการเรียนรู้ในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว แต่ต้องให้เกิดความรู้นอกห้องเรียน เพื่อกระตุ้นและเร่งปฏิรูปการเรียนรู้ทุกรูปแบบต่างๆ ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต เพื่อรองรับสังคม เศรษฐกิจฐานความรู้ พัฒนาทักษะ และเทคโนโลยีใหม่ๆ การสร้างโอกาสให้เยาวชน ได้พัฒนาทักษะ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หลีกเลียงการหมกมุ่นและมัวสุมกับสิ่งอบายมุขและยาเสพติด ผ่านการจัดการศึกษาและจัดการเรียนรู้ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในสถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน และสถาบันทางสังคม ต้องร่วมมือกัน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกเวลา และทุกสถานที่ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจัดเป็นห้องเรียนนอกระบบ ห้องเรียนเพื่อชีวิต สำหรับผู้เรียน ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย ให้ทั้งความรู้ ทักษะอาชีพและความบันเทิง แก่ผู้เรียน ผู้สนใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีแนวทางการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โดยมุ่งพัฒนาคนไทยทุกกลุ่มทุกวัย ให้มีความสามารถ ด้วยการพัฒนาให้มีจิตสาธารณะหรือสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม 5 ด้าน ทั้งการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต คิดเป็น ทำเป็น การสะสมความรู้และนำมาคิดเชื่อมโยง เกิดเป็นความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค์ การเปิดใจกว้างพร้อมรับทุกความคิดเห็นและการปลูกฝังให้จิตใจมีคุณธรรม รวมทั้งสภาพแวดล้อมของครอบครัว ชุมชน และสังคมให้มั่นคง เอื้อต่อการพัฒนาคน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศต่างๆ ได้ถูกจัดแบ่งลำดับในการพัฒนาประเทศด้วยตัวชี้วัดผลิตภัณฑ์มวลรวมแห่งชาติ (Gross Domestic Product) รายได้ต่อหัวเฉลี่ยของประชาชน และ สัดส่วนการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การวัดด้วยตัวชี้วัดดังกล่าวมีการมุ่งเน้นไปที่การเจริญเติบโตทางด้านวัตถุดิบเป็นหลักจนนำไปสู่เศรษฐกิจแบบระบบทุนนิยม การพัฒนาภายใต้แนวคิดที่ขึ้นอยู่กับตัวชี้วัดผลิตภัณฑ์มวลรวมชาติยิ่งส่งผลเกิดปัญหาตามมามากขึ้น จนทุก

วันนี้เกิดการยอมรับที่ว่าแนวทางการวัดความเจริญเติบโตโดยใช้ผลิตภัณฑ์มวลรวมแห่งชาติได้สร้างปัญหาหลายด้าน เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหามลพิษทางอากาศ ปัญหาระบบนิเวศน์เสื่อมโทรม ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำของสังคม ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสิ่งเสพติด ปัญหาแรงงานเด็กและสตรี ตลอดจนเกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตแบบไม่สมดุล กล่าวคือ ประเทศเจริญขึ้นในด้านเศรษฐกิจแต่เกิดผลเสียหายต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเสื่อมถอย ปัญหาการก่ออาชญากรรมและการก่อการร้ายเพิ่มมากขึ้น จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงได้มีการศึกษาถึงแนวคิดอื่นๆในบางประเทศและมีการนำมาปรับใช้ เช่น แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวคิดการพัฒนาอย่างบูรณาการ และแนวคิดการพัฒนาแบบไม่พัฒนา หรือ แนวคิดการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป จนกระทั่งเกิดกระแสการวัดความเจริญเติบโตแบบใหม่ที่มองการพัฒนาในลักษณะองค์รวม โดยคำนึงทั้งการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการคงสภาพไว้โดยการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ด้วยการใช้ตัวชี้วัดความสุขในการเป็นกรอบแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาชุมชนและสังคมเพื่อความยั่งยืนต่อไปในอนาคต ตัวชี้วัดนั้นคือ ตัวชี้วัดความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross Domestic Happiness) โดยเชื่อว่าตัวชี้วัดนี้จะทำให้เกิดการพัฒนาประเทศอย่างมีความสมดุล ซึ่งในระดับนานาชาติได้มีนักเศรษฐศาสตร์ชาวปากีสถานชื่อ Mahbub Ul Haq และคณะวิจัยจาก Yale University และ London School of Economics ได้รับการสนับสนุนของสหประชาชาติ (UN) ได้เพิ่มตัวแปรเข้าไปในการทำดัชนีความสุข คือ การวัดค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) ผ่านทางค่าดัชนีด้านอายุคาดการณเฉลี่ยของคนภายในประเทศ เช่น ความรู้ อัตราการอ่านหนังสือได้ในผู้ใหญ่ และจำนวนปีเฉลี่ยที่ศึกษาในโรงเรียน รายได้เฉลี่ยตัวหัวของประชากร เป็นต้น ซึ่งได้นำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการรายงานประจำปี (Human Development Report) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย, 2547) และเป็นที่ทราบกันดีว่าประเทศภูฏานเป็นประเทศแรกทีริเริ่มการวัดการพัฒนาประเทศโดยใช้ความสุขรวมประชาชาติขึ้น (Gross Domestic Happiness) และขณะนี้ทั่วโลกได้เริ่มหันมาใช้ตัวชี้วัดเดียวกันนี้มากขึ้นเรื่อยๆ สาระสำคัญเริ่มขึ้นจากพระมหากษัตริย์แห่งภูฏาน Jigme Singye Wangchuc ได้ตรัสในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกด้วยปฐมบรมราชโองการเมื่อปี 2515 ว่า "Gross Domestic Happiness" มีสำคัญกว่า "Gross Domestic Product" โดยให้ยึดตามสี่เสาหลักของความสุขรวมประชาชาติ GDH ซึ่งประกอบด้วย 1) การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (Sustainable economic development) 2) การรักษาสีงแวดล้อมทางธรรมชาติ (Nature preservation) 3) การอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural conservation) 4) การมีธรรมาภิบาล (Good governance) การเปลี่ยนตัวชี้วัดมาเป็นความสุขรวมประชาชาติ (Gross Domestic Happiness) ของประเทศภูฏานยังสอดคล้องกับทาง Layard

(2005) ที่กล่าวว่า ความสุขเป็นเป้าหมายของทุกคนในสังคม รัฐบาลในทุกประเทศควรจะมีการกำหนดให้ความสุขเป็นหนึ่งในเป้าหมายของชาติ จากมุมมองนี้ได้มีการกำหนดเป้าหมายสูงสุดของประเทศ การวัดความสุขจากดัชนีความสุขรวมประชาชาติที่ประเทศภูฏาน จึงสมควรจะได้รับการสรรเสริญ อีกทั้งยังมีการนำเสนอให้รัฐบาลของประเทศอื่นๆ ควรที่จะนำข้อเสนอนี้ไปพิจารณาเพื่อนำมาใช้อย่างจริงจัง

จากการศึกษาและทบทวนดัชนีความสุขทั่วโลกพบว่าแนวคิดเรื่องตัวชี้วัดความสุขมีลำดับการพัฒนาจากอดีตจากหลายหน่วยงานและองค์กรในระดับนานาชาติซึ่งได้ทำการร่วมมือและแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับความสุขในหลากหลายมิติ โดยเริ่มต้นจากการประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติครั้งที่ 1 ณ เมืองธิมพู ประเทศภูฏาน พ.ศ. 2547 สัมมนาความสุขมวลรวมประชาชาติ ณ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย พ.ศ. 2547 การประชุมนานาชาติครั้งที่ 2 ในหัวข้อคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาจากวิถีท้องถิ่นสู่ความอยู่ดีมีสุขของโลก ณ ประเทศแคนาดา พ.ศ. 2548 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศโดยอาศัยวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในอดีตและการดำรงชีวิตของชาวบ้านแบบดั้งเดิม จนกระทั่ง พ.ศ. 2550 การประชุมนานาชาติครั้งที่ 3 ณ ประเทศไทย ในหัวข้อการปรับเปลี่ยนในระดับรากฐาน โลกทัศน์นำมาซึ่งความแตกต่าง การประชุมนานาชาติได้มีการจัดขึ้นตลอดเรื่อยมา ประเทศไทยเองก็เช่นเดียวกันได้มีการจัดประชุมวิชาการประจำปีจิตปัญญาศึกษา ครั้งที่ 3 ของศูนย์จิตปัญญาศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้หัวข้อความสุขกับการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน เมื่อวันที่ 1-3 ธันวาคม 2554 และงานประชุมนานาชาติ International Society for Quality of Life Studies (ISQOLS) ในวันที่ 8-11 ธันวาคม 2554 จนมีการขยายไปสู่หน่วยงานและองค์กรในประเทศไทย ซึ่งหน่วยงานและองค์กรในประเทศไทยได้ให้ความสำคัญและสนใจศึกษาเรื่องความสุขเพิ่มขึ้นมาก รวมทั้งนำ "ความสุข" มาบรรจุเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการพัฒนา โดยให้ความหมายของความสุขว่าความสุขมีหลายแบบ และหลายระดับ คือความสุขระดับวัตถุ (กาย) ระดับจิตใจ และระดับปัญญา หรือแยกดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ แบ่งระดับความสุขเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ความสุขที่ต้องหา (จากภายนอก) 2) ความสุขที่ไม่ต้องแสวงหา (สร้างเองได้จากภายใน) และ 3) ความสุขที่เป็นอิสระซึ่งเป็นความสุขระดับสูงสุด คือระดับปัญญา เป็นกรารู้เท่าทันความจริง (เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์, 2554)

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ วิทยาลัยการจัดการทางสังคม คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม มูลนิธิชีวิตไทย สถาบันวิจัยสังคมเอแบคครีเอชธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และองค์กรในประเทศลุ่มแม่น้ำโขง รวมไปถึง

โครงการต่างๆ เช่น บริษัทสวนเงินมีมา จำกัด กับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และแผนงานพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะด้านการสร้างเสริมสุขภาพของคนไทยในระดับนานาชาติ ตลอดจนไปถึงโครงการให้ความรู้เรื่องแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อสังคมมีสุขโดยความร่วมมือระหว่าง School of Wellbeing Studies and Research และไม่นานมานี้ได้มีการสร้างตัวชี้วัดความสุขในบริบทของชุมชนโดยใช้อาณาเขตภาคกลาง จาก 140 ชุมชนจาก 8 จังหวัด ได้พยายามช่วยกันนิยามความสุขและสร้างความสุขที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนซึ่งพบว่าความสุขมีความหมายที่ประกอบด้วย 1) ความสามารถในการจัดการการเงินของตนเองได้ 2) สุขภาพทางกายที่ดี 3) มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4) ครอบครัวได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 5) คนในชุมชนมีความสามัคคีในทุกๆด้าน 6) เกิดกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ 7) เกิดการฟื้นฟูแนวคิดประเพณีวัฒนธรรมรวมถึงแนวคิดทาง และ 8) มีเครือข่ายทางสังคมต่างหมู่บ้านต่างพื้นที่ (สุวิดา ธรรมมณีวงศ์, 2552)

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศต่างๆที่ให้ความสำคัญกับทั่วโลกเช่นเดียวกัน จึงได้มีการพัฒนาตัวชี้วัดความสุขขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยเชื่อว่าความสุขไม่จำเป็นต้องเป็นแค่เพียงวัดความเจริญเติบโตแค่เฉพาะทางด้านวัตถุ ไม่ต้องมีการแข่งขันกันเพื่อสะสมทรัพย์สินเงินทอง หรือมีการใช้ชีวิตในกระแสของทุนนิยม ซึ่งตัวชี้วัดความสุขนี้กำหนดขึ้นผ่านกระบวนการพัฒนาในระดับชุมชน คือตัวชี้วัดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่นำประเด็นความสุขมาพัฒนาเป็นเกณฑ์ของตัวชี้วัดความสุข คือ ตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทย (Green and Happiness Index) ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักพื้นฐานในการสร้างความสุข ได้แก่ 1) การมีสุขภาพที่ดี 2) ความสามารถในการประกอบสัมมาชีพ 3) ครอบครัวอบอุ่น 4) สภาพแวดล้อมที่ดีและปลอดภัย และ 5) มีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553) โดยแบ่งดัชนีชี้วัดความสุขออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับสังคมไทย 2) ระดับชุมชน และ 3) ระดับครอบครัวและบุคคล ทั้งนี้ความอยู่เย็นเป็นสุข หมายถึง ความพอใจในการดำเนินวิถีชีวิตของคนทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กันได้ถูกต้องและดีงาม มีดุลยภาพนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ระบบบริการการจัดการที่เป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมของประชาชนในประเทศไทย (Gross Domestic Happiness Index) ของศูนย์วิจัยเครือข่ายเพื่อสังเกตการณ์และวิจัยความสุขชุมชนของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ซึ่งประกอบด้วย 14 องค์ประกอบหลัก และกรมพัฒนาชุมชนได้สรุปเพิ่มในส่วนขององค์ประกอบย่อยทั้ง

16 องค์ประกอบ อันได้แก่ 1) สุขภาพกายดี 2) สุขภาพจิตดี 3) คิดเป็นทำเป็น 4) การมีสัมมาชีพ 5) เศรษฐกิจเข้มแข็ง 6) บทบาทครอบครัวที่เหมาะสม 7) สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว 8) ชุมชนพึ่งตนเองได้ 9) ชุมชนเกื้อกูลกัน 10) การมีส่วนร่วมของชุมชน 11) มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต 12) มีความปลอดภัยในชีวิต 13) มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี 14) มีระบบนิเวศสมดุล 15) การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย และ 16) ความสมานฉันท์ทางสังคม ซึ่งได้รับการประเมินจากทั้ง 3 เกณฑ์ คือ ตัวชี้วัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของกระทรวงมหาดไทย ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน โดยได้การจัดการประกวดหมู่บ้านอยู่ดีมีสุขของประเทศไทย ภายใต้โครงการหมู่บ้านอยู่ดีมีสุขของประเทศไทยในระดับจังหวัด โดยคัดเลือกหมู่บ้านหนึ่งหมู่บ้านเท่านั้นเป็นตัวแทนหมู่บ้านอยู่ดีมีสุขขึ้นอย่างละ 1 แห่งในทุกๆ 76 จังหวัดของประเทศไทย โครงการดังกล่าวมีความประสงค์เพื่อดำเนินการให้เกิดชุมชนแห่งความสุขขึ้นในทุกๆ แห่งของชุมชนในประเทศไทย เพราะมองว่าความสุขของชุมชนน่าจะเป็นความสุขที่ยั่งยืนและเป็นฐานตั้งของความสุขในการพัฒนาอย่างแท้จริง อีกทั้งการพัฒนาตัวชี้วัดความสุขดังกล่าวมีความเหมาะสมและความสอดคล้องกับบริบทสังคมหรือชุมชนของประเทศไทยมากที่สุด (สำนักงานพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2553)

กรมพัฒนาชุมชนยังได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ซึ่งถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญที่กล่าวถึงความอยู่ดีมีสุข ทั้งนี้เพราะแนวคิดนี้มุ่งไปที่ความพอเพียง ความพอดี และการมีความสุข ซึ่งจากเดิมจะมุ่งไปที่การแก้ปัญหาปากท้อง ปัญหาความยากจน และการเพิ่มรายได้ รวมไปถึงการเติบโตและความเจริญทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลไทยได้น้อมรับและประกาศให้ประชาชนคนไทยทำความเข้าใจใหม่ โดยให้ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการดูตัววัดความสุขของพี่น้องประชาชนมากกว่าเรื่องของตัวเลขของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (สำนักงานพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาชุมชน, 2554) ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างยิ่งกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมและชุมชนของประเทศไทย ซึ่งจากที่ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนผลงานวิจัยที่ผ่านมา มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ทำการวิจัยโดยมุ่งให้เกิดความสุขขึ้นมาในหลายบริบทแตกต่างกันออกไป แต่ยังไม่เห็นหน่วยงานหรืองานวิจัยที่กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขโดยใช้การวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) ซึ่งมีระเบียบวิธีการดำเนินวิจัยที่หลากหลายซึ่งเป็นหัวใจหลักของการวิจัยนี้ ซึ่งยังมีส่วนสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระบบ นอกโรงเรียน และอภิปริญญาของคนชุมชน (สุวิดา ธรรมมณีวงศ์, 2552)

นอกจากนี้ ถ้ากล่าวถึงกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เน้นการพัฒนาด้วยการสังการโดยเน้นไปที่ด้านเศรษฐกิจเป็นหลักโดยไม่ได้คำนึงด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เราพบว่าเศรษฐกิจมีการเติบโตขึ้นสูงมากแต่ในขณะเดียวกันพื้นที่ป่าไม้ได้ลดลงอย่างรวดเร็วมาก ซึ่งบทเรียนของการพัฒนาในอดีตยังพบว่า เศรษฐกิจขยายตัวแต่ไม่เกิดเสถียรภาพ คุณภาพในชีวิตต่ำลง สังคมมีความขัดแย้งมากขึ้น ทำให้ไม่เกิดความสุขขึ้นอย่างแท้จริง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมถูกทำลายอย่างรวดเร็ว ปัญหาดังกล่าวนี้อย่างส่งผลให้เกิดการล่มสลายของสังคมดั้งเดิมเพราะเรายึดตามกระแสของทุนนิยม ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานจากภาคการเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและการบริการ เกิดการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในตัวเมืองมากขึ้น คนต่างถิ่นละทิ้งภูมิลำเนาที่ดั้งเดิมของตนเอง ทางด้านอาชีพการงานปรากฏว่า มีคนเข้ามาทำงานรับจ้างขายแรงงานนอกภาคเกษตรมากขึ้นจากเดิมที่เคยมีอยู่ประมาณร้อยละ 80 เป็นระยะเวลายาวนาน เหลือเพียงประมาณร้อยละ 60 และลดลงต่ำกว่าร้อยละ 50 เป็นครั้งแรกในปี 2534 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549) เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น โดยปัญหาสังคมเกิดขึ้น ในระดับครอบครัวพบว่า มีครอบครัวที่ไม่ผ่านเกณฑ์ครอบครัวอบอุ่นถึง 116,838 ครอบครัว (ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท กรมการพัฒนาชุมชน, 2549) และการใช้เวลาร่วมกันในครอบครัวเป็นข้อเสนอแนะอันดับแรกของเด็กและเยาวชนปรารถนาให้เกิดขึ้นในสังคมไทยสูงเป็นอันดับแรกถึงร้อยละ 49.14 จากการสำรวจจากสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2549) อีกทั้งความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัวลดลงจากเดิมร้อยละ 68.48 เป็น 62.21 (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545) รวมไปถึงระดับการศึกษาของคนไทยเกิดความไม่เท่าเทียมกันมาก ตลอดจนความเหลื่อมล้ำทางรายได้สูง จนกระทั่งได้มีการปรับเปลี่ยนแผนในการพัฒนาด้วยการเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ที่เน้นการพัฒนาแบบบูรณาการทั้งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนานี้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการพัฒนาไปสู่เป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาให้มีความสมดุลของทุกมิติ ด้วยการวางแผนและการกำหนดทิศทางการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน โดยให้ทุกหน่วยงานทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ร่วมระดมความคิดเห็น และการปฏิบัติร่วมกัน เพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอย่างบูรณาการเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขัน ป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จากบทเรียนของการพัฒนาที่ไม่สมดุล ทำให้เราเริ่มหันกลับไปสู่ภาคการเกษตรดั้งเดิม เพราะเชื่อว่าการพัฒนาเช่นนี้จะนำความสุขและความยั่งยืนได้

ปัญหาส่วนใหญ่ของชุมชนในปัจจุบันของคนไทยก็เช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่จะมีปัญหาหลากหลายด้านมาจากผลพวงของการพัฒนาที่ได้เพิ่มผลกระทบทางลบ ไม่ว่าจะเป็นปัญหา การแตกสลายของครอบครัวในชนบท ปัญหาโสเภณีเด็ก โรคเอดส์ ทางสังคมด้านต่างๆ อัตราอาชญากรรม และความรุนแรงในสังคม ปัญหาความผิดปกติทางจิต รวมถึงทรัพยากรที่ถูกทำลายลงอย่างมหาศาล สิ่งเหล่านี้เป็นผลกระทบจากกรอบแนวคิดการพัฒนาในอดีตที่คับแคบจากการมุ่งสร้าง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรม การสร้างความทันสมัย ความร่วมมือทางการตลาด ซึ่งเป็นการเพิ่มความฟุ้งเฟ้อ จนก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ จากสภาพปัญหาต่างๆส่งผลกระทบต่อคนไทยและสังคมไทยต้องปรับตัว เปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับสภาวะการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรม การใช้ชีวิตประจำวัน ผลกระทบนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการถูกกลืนกินของวัฒนธรรมตะวันตกที่ยึดความเจริญทางด้านวัตถุนิยม ยกย่องเชิดชูคนมีฐานะร่ำรวยและมีอำนาจในการปกครอง พฤติกรรมนี้ได้ตกทอดมาสู่คนรุ่นปัจจุบันทำให้คนในสังคมของคนไทยละเลยความสวยงาม ค่านิยมที่ดี คุณค่าของความเป็นอยู่ดั้งเดิม เอกลักษณ์และคุณลักษณะท้องถิ่นที่ดั้งเดิม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมแท้จริง โดยเฉพาะการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจ จึงทำให้คนไทยทั้งประเทศเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม ซึ่งเรามักพบเห็นได้จากสภาพปัญหาของสังคมที่เสื่อมทราม คนในสังคมมีปัญหาทางด้านจิตใจโดยการละเลยการแก้ไขด้วยปัญญาเพราะใช้วิธีการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ปัญหาที่พบเห็นเริ่มตั้งแต่ ความมีน้ำใจดีน้ำใจของคนในสังคมลดน้อยลง เห็นผลประโยชน์ส่วนตนก่อนส่วนรวม ปัญหาในครอบครัวแตกแยก ปัญหาสังคมเสื่อมถอย มีการบุกรุกล้ำพื้นที่ซึ่งชิงทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

จากปัญหาทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นบ่งชี้ได้ว่า แม้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ผ่านมาก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดความไม่สมดุลในเกือบทุกด้านของการพัฒนา โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรม ภาคชนบท ชุมชนได้รับผลกระทบตกอยู่ในสภาวะที่ย่ำแย่และถูกละเลย ปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลที่เกิดจากการให้ความสำคัญในการเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจที่นำไปสู่ความเป็นภาคอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี แต่สำหรับด้านภาคเกษตรกรรม ภาคชนบท และชุมชนยังขาดความตระหนักในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะสังคมไทยเป็นสังคมขอเกษตรกรรมที่มีเกษตรกรเป็นกระดูกสันหลังของชาติ แต่เกษตรกรเหล่านั้นไม่เคยได้รับความรู้อย่างเพียงพอและถูกต้อง ซึ่งหมายถึง

กระบวนการเรียนรู้ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาขึ้นจากการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องมีการศึกษา และทำความเข้าใจอย่างจริงจังจากการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนโดยการเน้นหาคำตอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) เพื่อหาคำตอบอย่างครอบคลุม โดยใช้การวิจัยเชิงประยุกต์ที่มีความหลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเพื่อเป็นการแสวงหาแนวทางหนึ่งในการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จะนำไปสู่ความสุขอย่างแท้จริง นอกจากนี้เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน ผู้วิจัยพบว่าการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข มีแนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่มีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชน ผู้วิจัยได้รวบรวมและสังเคราะห์กรอบแนวคิดจากหลากหลายแนวคิดทฤษฎี โดยผ่านการตรวจสอบจากทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งองค์ความรู้ต่างๆประกอบด้วย แผนพัฒนาฯฉบับที่ 11 พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ 2545 องค์ประกอบชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน ตลอดจนแนวคิดความสุขในบริบทชุมชน แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจากหลายกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบด้วยแนวคิดของเจมส์ค็อกปีนทอน (2526) อคิน รพีพัฒน์ (2531) ทศพล กฤตยพิสิฐ (2537) Cohen and Uphof (1980) WHO and UNICEF (1987) และฐิรฤทธิ เสนาคำ (2541) แนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบในการสร้างกระบวนการในการวิจัยซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีขั้นตอนที่เป็นเหตุเป็นผลและมีความสอดคล้องกับบริบทของการวิจัยครั้งนี้ ที่ประกอบด้วย การเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ทุกคนออกมาพูดคุยแสดงออกด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย การเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มคนในชุมชนที่มีความหลากหลาย และการเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วย 4 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดังนี้ 1) กระบวนการที่หนึ่ง คือ การสำรวจปัญหา 2) กระบวนการที่สอง คือ วิธีการแก้ปัญหา 3) กระบวนการที่สาม คือ เครื่องมือในการแก้ปัญหา 4) กระบวนการที่สี่ คือ ประเมินผล โดยนำมาผสมผสานกับองค์ประกอบหลักของความสุขทั้งในระดับนานาชาติและในระดับประเทศไทย มาสรุปและสังเคราะห์เพื่อดำเนินการหากรอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างกรอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามองค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุข ประกอบด้วย ความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness) ตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข (Green and Happiness Index) และความสุขมวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Happiness) ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาจาก

3 องค์ประกอบของความสุขเพราะในแต่ละองค์ประกอบของความสุขนั้นมีความหลากหลายครอบคลุมองค์ประกอบของความสุขโดยรวมและยังสอดคล้องกับสภาพและบริบทชุมชนในประเทศไทย ซึ่งทำให้ได้กรอบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนตามองค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน คือ 1) องค์ประกอบด้านสุขภาพ 2) องค์ประกอบด้านการศึกษา 3) องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม 4) องค์ประกอบด้านครอบครัว 5) องค์ประกอบด้านรายได้และความพึงพอใจในหน้าที่การงาน 6) องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม 7) องค์ประกอบด้านความเข้มแข็งของชุมชน และ 8) องค์ประกอบด้านธรรมาภิบาล กรอบดังกล่าวจะทำให้เกิดข้อค้นพบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขและกรอบแนวคิดดังกล่าวนี้ยังสอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่องสภาพภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ทางสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงสาธารณสุข ณ ปี 2554 ที่ได้ข้อค้นพบว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ดำเนินการจะต้องมีลักษณะต่อเนื่องและเป็นประจำ โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่กระบวนการจัดทำกลุ่ม และการฝึกอบรม ซึ่งองค์ความรู้ที่ทำการถ่ายทอดมักจะต้องสอดคล้องกับอาชีพ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ผู้ได้รับผลประโยชน์ในกระบวนการเรียนรู้จะเป็นกลุ่มประชาชนทั่วไป โดยกระบวนการเรียนรู้ควรเน้นไปที่การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการพึ่งพาตนเองเพื่อส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนและเป็นสุข โดยได้มีการเสนอแนะให้กับทุกหน่วยงานว่า หน่วยงานควรวิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนทั่วไปให้เกิดการมีจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เล็งเห็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนควรมุ่งไปในทางเดียวกัน และกระบวนการเรียนรู้ควรเกิดขึ้นจากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ตลอดจนส่งเสริมการสร้างเครือข่ายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาคส่วนปกครองให้มีการบูรณาการในการทำงานร่วมกัน จากผลสรุปและข้อเสนอแนะดังกล่าวจึงเป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญเพื่อทำการวิจัยในเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงสาธารณสุข, 2554)

จากสาระสำคัญดังกล่าวข้างต้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงกลายเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความสมดุล การวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยมุ่งการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและมุ่งทำความเข้าใจถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขโดยเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนที่จะนำพาให้ชุมชนเกิดความสุข โดยมีกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างให้ชุมชนสู่การเป็นชุมชนแห่งความสุข และในการวิจัยที่ผ่านมายังไม่ได้มีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้อย่างจริงจัง

ไม่ได้มีผู้ใดได้ทำการดำเนินการหาความชัดเจนในกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการเป็นชุมชนแห่งความสุขเท่าที่ควร ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยเพื่อวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข และเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

คำถามในการวิจัย

1. สภาพและบริบทของชุมชนมีองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขอะไรบ้าง
2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเป็นชุมชนแห่งความสุขมีวิธีการอย่างไร
3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเป็นชุมชนแห่งความสุขควรมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข
2. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข
3. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied research) ที่มุ่งวิเคราะห์สภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านครอบครัว ด้านรายได้ ด้านวัฒนธรรม ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และด้านธรรมาภิบาล ตลอดจนเพื่อมุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข โดยองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้านเกิดจากการสังเคราะห์ขึ้นจากองค์ประกอบความสุขในบริบทชุมชนทั้งในระดับนานาชาติและในระดับประเทศไทยอันประกอบด้วย ความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness) ดัชนีวัดความอยู่เย็นเป็นสุข (Green and Happiness Index) และความสุขมวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Happiness)

2. อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพื้นที่ในการลงทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ในการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกและพิจารณาแล้วว่าพื้นที่การศึกษานี้มีความสอดคล้องและลักษณะที่เป็นไปตามองค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุข 8 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านครอบครัว ด้านรายได้ ด้านวัฒนธรรม ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และด้าน

ธรรมาภิบาล ตลอดจนเป็นพื้นที่มีบริบทเหมาะสมต่อการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนตามองค์ประกอบความสุขทั้ง 8 ด้าน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเกิดจากบุคคลเกี่ยวข้องกับ บุคคล กลุ่มคน สถาบัน หน่วยงาน องค์กร และชุมชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ได้รับการเรียนรู้แบบการมีส่วนร่วม และมีความสามารถในการดำเนินงานในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาทักษะปรับปรุงความรู้ และความสามารถของคนในชุมชนอย่างมีความสุขและมีความต่อเนื่องอันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยรวม

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ลำดับขั้นของการเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขตามกรอบแนวคิด ซึ่งประกอบด้วย 4 กระบวนการเรียนรู้ คือ การสำรวจปัญหา วิธีการแก้ปัญหา เครื่องมือในการแก้ปัญหา และ การประเมินผล

ความสุข หมายถึง ความสุขตามเกณฑ์ความสุขที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นภายใต้องค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านครอบครัว ด้านรายได้ ด้านวัฒนธรรม ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และด้านธรรมาภิบาล

ชุมชนแห่งความสุข หมายถึง ชุมชนที่มีความอยู่เย็นเป็นสุขตามเกณฑ์การวัดความสุขที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นภายใต้องค์ประกอบของชุมชนแห่งความสุขทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านครอบครัว ด้านรายได้ ด้านวัฒนธรรม ด้านความเข้มแข็งของชุมชน และด้านธรรมาภิบาล

ประโยชน์ที่ได้รับในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. ด้านวิชาการ

เพื่อทราบถึงสภาพและบริบทชุมชนตามองค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข และเพื่อทราบถึงผลการศึกษาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ตลอดจนทราบถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข

2. ด้านการนำไปใช้

จากผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินการปฏิบัติให้แก่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนที่มีความประสงค์และเล็งเห็นความสำคัญขององค์ประกอบของการเป็นชุมชนแห่งความสุข และต้องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข ตลอดจนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันซึ่งงานวิจัยนี้จะมีส่วนช่วยชี้แนะและเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าสู่การปฏิบัติอันนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเชิงรูปธรรมที่ส่งผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมและดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุขให้แก่กลุ่มประชาชนในชุมชนต่อไป